

Gjennomføring av vurdering som fremmer inkludering

Fase én av the Agencys prosjekt Vurdering i inkluderende miljøer ble rundet av med en diskusjon og deretter en forklaring av begrepet *vurdering som fremmer inkludering*. Det ble også utarbeidet en rekke anbefalinger for retningslinjer og praksis innenfor området. Målet med arbeidet i fase to var å foreta en mer inngående gransking av funnene fra fase én ved å:

- Se nærmere på vurderingspraksisen på skolenivå og dennes tilknytning til strukturer og retningslinjer på regionalt og nasjonalt nivå;
- Fremheve praktiske forslag for gjennomføringen av vurdering som fremmer inkludering.

Den anvendte metodikken innebar et gruppesamarbeid mellom prosjekt eksperter og personell fra fem case studier – skoledistrikter, regioner, grupper av skoler, ressursentre og skolene de arbeidet med, fremfor enkeltskoler. Disse samarbeidsgruppene fra Danmark, Frankrike, Storbritannia (England), Tyskland og Østerrike hadde sagt seg villige til både å ta imot besøkende og å arbeide med aspekter ved sin vurderingspraksis i løpet av en intervensjonsperiode. Hensikten var å foreta en inngående gransking av vurderingspraksisen på skolenivå og finne ut hvordan denne var tilknyttet støttestrukturer og retningslinjer på nasjonalt og internasjonalt nivå.

Det finnes nærmere informasjon om hver av de fem case studiene samt arbeidet som ble utført i løpet av prosjektet, på prosjektets nettsted:
<http://www.european-agency.org/site/themes/assessment/index.shtml>

Underveis i prosjektaktivitetene ble det samlet inn en stor mengde informasjon og materiell tilknyttet vurdering i inkluderende miljøer. Denne rapporten tar et mer generelt fokus enn annet materiell som er utviklet i løpet av prosjektet. Rapportens viktigste formål er å presentere et sammendrag av funnene fra alle prosjektaktivitetene for slik å identifisere de viktigste forutsetningene for gjennomføringen av retningslinjer og praksis for vurdering som fremmer inkludering i ordinære miljøer.

Rapporten benytter informasjon hentet fra observasjoner, diskusjoner og refleksjoner som ble gjort under og etter case studiebesøkene, til å identifisere "metaspørsmålene" rundt gjennomføringen av vurdering som fremmer inkludering. Med "metaspørsmål" menes de avgjørende faktorene for en vellykket vurderingspraksis som ikke var spesifikt knyttet til kontekst eller vurderingssituasjon, men som var *til stede i alle case*

studiene (på forskjellig måte og i forskjellig grad).

Dette korte dokumentet finnes også i en lengre utgave som er lenket til digitale presentasjoner og utdrag fra beslutningstakere og fagpersoner som diskuterer sine erfaringer og sin vurderingspraksis, samt kjernelitteratur som tar for seg spørsmålene som er kommet opp. Hele ressursen er tilgjengelig på prosjektets nettsted:

<http://www.european-agency.org/site/themes/assessment/index.shtml>

To aspekter ved vurdering som fremmer inkludering i praksis

Vurdering som fremmer inkludering er i the Agencys prosjekt blitt definert som *vurdering i ordinære miljøer, hvor retningslinjer og praksis skal fremme læringen til alle elever, så langt det lar seg gjøre*. Ved å bruke denne definisjonen – og de tilknyttede anbefalingene som er skissert i oppsummeringsrapporten for fase én – som utgangspunktet for analysen av arbeidet som er utført i case studiene, har det vært mulig å trekke ut en rekke felles faktorer for gjennomføringen av vurdering som fremmer inkludering. Dette er faktorer innenfor de pedagogiske miljøene som inngikk i prosjektet, og som lå til grunn for vurderingsarbeidet som utføres av lærere samt andre fagpersoner og interessenter innen vurdering. Faktorene er av generell karakter og er ikke alltid knyttet til prosesser, verktøy, metoder eller tilnæringsmåter for vurdering, og heller ikke nødvendigvis til opplæring eller læring som sådan.

Disse faktorene har mer å gjøre med det pedagogiske miljøet i sin helhet og hvordan dette miljøet på forskjellige måter kan støtte (eller motarbeide) en lærers bruk av vurdering som fremmer inkludering. Faktorene er blitt trukket frem som avgjørende for vurdering som fremmer inkludering, men det kan også hevdes at de faktisk er viktige for vellykket vurdering generelt – at vurdering er kun én av mange prosesser som påvirkes og styres av disse kritiske faktorene.

Faktorene i pedagogiske miljøer som synes å støtte vurdering som fremmer inkludering, kan deles inn i to aspekter ved retningslinjene og praksisen for vurdering:

- *Infrastruktur*: strukturene, retningslinjene og støttesystemene for vurdering;
- *Felles verdisystemer*: holdninger, faglige verdier og synspunkter som underbygger den pedagogiske kulturen og tilnærmingen ved en skole.

I prosjektet har det vært mulig å identifisere hovedtrekkene ved både pedagogisk infrastruktur og felles verdisystemer som synes å støtte vurdering som fremmer inkludering. Selv om hvert punkt omtales

individuelt her, kom det klart frem av studien at hvert av disse trekkene i høy grad avhenger av de andre.

Pedagogiske retningslinjer som forenkler innovativ praksis

De fem case studiene tok for seg svært forskjellige kontekster når det gjaldt retningslinjer for vurdering. Kontekstene inkluderte alt fra vurderingssystemer gjennom nasjonale summative prøver, med stor grad av rapportering og bruk av elevvurderingsdata for oppfølging og ansvarliggjøring, til systemer helt uten eksternt fastsatte vurderingsprosedyrer, men hovedsakelig lærerstyrt vurdering uten bruk av elevvurderingsdata for overvåkingsformål.

Til tross for forskjellene i de nasjonale og regionale retningslinjene som var representert i studien, var det imidlertid likevel mulig å trekke ut visse elementer fra de pedagogiske retningslinjene – elementer som kan anses som forutsetningene for at innovasjon fører til vurdering som fremmer inkludering:

- Deltakelse i beslutningstaking på lokalt nivå, som involverer alle interessenter innen vurdering;
- Fleksible retningslinjer og systemer som stimulerer til innovasjon og endring i gjennomføringen av retningslinjer og praksis for vurdering;
- Aktiv involvering av beslutningstakere i identifiseringen og mobiliseringen av eksisterende menneskelige, fysiske og økonomiske ressurser for slik å sikre lokal beslutningstaking og innovasjon innen retningslinjer og praksis for vurdering.

Disse karaktertrekkene ved pedagogiske retningslinjer ble i det store og hele understøttet av et politisk engasjement for å støtte innovasjon, kreativitet og frihet blant fagpersoner til å være nyskapende i sitt arbeid. Et konkret eksempel på slikt politisk engasjement er tilfeller der innovatører innen vurdering som fremmer inkludering får bidra direkte til endringer i retningslinjene for vurdering.

Tverrfaglige støttestrukturer

Elever, foreldre og lærere stiller sammensatte krav til spesialisert støttepersonell og tjenester i forbindelse med vurdering som fremmer inkludering. Prosjektet viste at det har skjedd en overgang til også en "tverrfaglig" i stedet for bare en "flerfaglig" arbeidsmåte. En tverrfaglig vurdering integrerer kunnskap og perspektiver fra forskjellige fagområder for å vurdere spørsmål på en holistisk måte. Dette er ikke det samme som en flerfaglig tilnæringsmåte, hvor fagpersoner fra forskjellige fagområder arbeider side ved side, men ikke nødvendigvis med en

integreert og uniform tilnæringsmåte. En tverrfaglig arbeidsmåte krever samarbeid og samhandling på alle nivåer, mellom alle interessenter innen vurdering. En slik arbeidsmåte er i stor grad styrt av den lokale beslutningstakingen som ble skissert i forrige avsnitt.

Fra granskingen av arbeidet til forskjellige typer spesialistgrupper for vurdering i de fem case studiene ble det klart at de forskjellige interessentene innen vurdering (foreldre, lærere og beslutningstakere) forventer og oppmuntrer til tverrfaglige tilnæringsmåter, uansett hvilken sammensetning spesialistgruppene for vurdering har. Følgende faktorer fremmer tverrfaglige arbeidsmåter:

- Det anses som effektiv utnyttelse av begrensede offentlige ressurser;
- Det fører til bedre håndtering av arbeidsmengden for vurderingsspesialister og gir muligheten til mer meningsfylt samarbeid med elever, foreldre og lærere;
- Det fører til mer fleksible støttemuligheter og åpner opp for en rekke mulige svar på forespørsler og krav.

Deltakelsesaspektet ved det tverrfaglige arbeidet for vurdering som fremmer inkludering ser også ut til å antyde en endring i kontrollplasseringen for støtte og innspill fra vurderingsspesialister. Beslutningstakingen har endret seg fra ikke bare å involvere, men til også å bli stadig mer styrt av skolepersonell, der f.eks. ordinære klasselærere med foreldre og elever samarbeider med fagpersoner utenfor elevens umiddelbare pedagogiske miljø. En slik endring i tilnæringsmåte krever både en stor holdningsendring blant spesialiserte fagpersoner innen vurdering og omlegging av disse fagpersonenes praksis.

Lederskap og visjon

Lederskapet og visjonen som er identifisert i hver case studie, er viktige aspekter både for infrastrukturen og de felles verdisystemene.

Retningslinjer som fremmer innovasjon, må foreslås og formuleres av nøkkelgrupper eller personer som har en visjon av inkluderende utdanning generelt, i tillegg til en visjon som spesifikt gjelder vurdering som fremmer inkludering. På samme måte representerer nøkkelpersonene med ansvar for arbeidet til spesialistgrupper for vurdering som regel drivkreftene bak overgangen fra en flerfaglig til en tverrfaglig arbeidsmåte. Slike innflytelsesrike personer tar ikke bare initiativ til endringer i praksis, men de bidrar også med innspill om hvilke verdier og prinsipper som bør ligge til grunn for retningslinjer og støttesystemer.

The Agency's prosjekt viste også tydelig at rollen som skole eller ressurscenterledere og toppledere spiller når det gjelder å utforme felles verdisystemer for inkludering og vurdering som fremmer inkludering, var kritisk for utviklingen av faglige miljøer som gir rom for innovasjon og endring. I alle case studiene kom det klart frem at viktige pedagogiske ledere:

- Hadde en personlig visjon for vurdering som fremmer inkludering, som de deretter utviklet til en felles visjon blant sine ansatte eller sin gruppe;
- Aktivt fremmet en skole eller en organisasjonskultur som støttet deltakelse fra elever og foreldre;
- Enten tok initiativ til endringer i praksis eller aktivt støttet andre ansatte som tok initiativet til slike endringer;
- Opprettet organisatoriske systemer som ikke bare støttet, men også aktivt krevde gruppearbeid, felles problemløsning og felles tilnæringsmåter til opplæring og læring;
- Sikret nødvendig fleksibilitet ved fysiske, økonomiske og tidsmessige ressurser for å gi muligheten til å "innovere", det vil si å utvikle og prøve ut nye metoder og tilnæringsmåter for vurdering;
- La til rette for forskjellige muligheter for kursing av lærere og pedagogisk personell med opplæring i og utvikling av vurderingsmetoder og verktøy i særdeleshet, men også av inkluderende tilnæringsmåter på en mer generell basis;
- Opprettet effektive kommunikasjonsstrukturer med grunnlag i et "felles språk" – spesielt for vurdering og generelt for opplæring og læring – som ble forstått og brukt av elevene, foreldrene og alle pedagogiske fagpersoner.

Av diskusjonene i prosjektet kom det frem at det for mange ledere er et prioritert område å "formalisere" uformell kommunikasjon og kunnskap om vurdering, slik at innovasjoner og endringer kan dokumenteres, deles, overveies og deretter tas lærdom av. Det å "formalisere det uformelle" er *viktig* dersom innovativ vurderingspraksis skal integreres i den vanlige praksisen ved en institusjon som en skole, men *kritisk* dersom andre fagpersoner utenfor det umiddelbare skolemiljøet skal kunne lære av slike innovasjoner.

Disse lederne kan beskrives som "transformasjonelle", spesielt i forhold til vurdering, men også generelt i forhold til alle deres arbeidsområder. De anså sine organisasjoner som "opplæringssamfunn" tuftet på en samarbeidskultur for beslutningstaking og planlegging samt kontinuerlig faglig utvikling av alle ansatte.

Positive holdninger til det å imøtekomme mangfold innen opplæring

Synet om at mangfold i opplæringen er et gode som bør anerkjennes av alle interessenter, ligger til bunns for et felles verdssystem som støtter vurdering som fremmer inkludering. En positiv holdning til å imøtekomme et bredt spekter av behov i opplæringen var kanskje det mest kritiske aspektet ved en skoles pedagogiske kultur og tilnærming som beviselig fremmet vurdering som fremmer inkludering. Slike positive holdninger kom tydelig frem i visjonene og utviklingsarbeidet til skoleledere, men også i det daglige arbeidet til klasselærere og annet pedagogisk personell.

Følgende karaktertrekk syntes å kjennetegne arbeidet for å unngå segregering av alle slag og dermed fremme en skole for alle:

- Synet om at hovedmålet med vurdering er å støtte opplæring og læring fremfor å identifisere behovet for fordeling av arbeidskraft eller ressurser;
- Synet om at læring i seg selv er en prosess fremfor tilegnelse av innhold og fakta. Et av hovedmålene for alle elevers læring er å lære å utvikle ferdigheter, og ikke bare å tilegne seg faktakunnskap.

Et annet moment som fremkom i arbeidet til case studiegruppene, var at vellykkede tilnæringsmåter og teknikker for å støtte læring blant elever med behov for tilpasset opplæring også kan være nyttige for å fremme sosial og pedagogisk inkludering av andre grupper (for eksempel elever med annen sosial eller etnisk bakgrunn). Dermed ble det å imøtekomme et bredt spekter av behov stadig mer ansett som en tilnæringsmåte i utviklingen av opplæring for alle elever generelt, fremfor kun å rettes mot spesifikke grupper.

Reflekterende praksis

I case studiene som inngikk i denne studien, var det tydelig at alle lærere og andre fagpersoner i varierende grad benyttet seg av reflekterende praksis – de benyttet muligheten til å ta et skritt tilbake fra sitt eget arbeid for slik å forstå opplærings- og læringsprosessen bedre og dermed oppnå personlig innsikt som et resultat av denne tilbaketrekkingen (eller reflekteringen). Denne refleksjonen over praksis kan tolkes som en konsekvens av det å arbeide i et pedagogisk miljø som er rustet for å imøtekomme forskjellige behov og tuftet på samarbeid og fokus på problemløsning. Det var imidlertid klart at for mange lærere var det sentralt for deres arbeid at de fikk delta i faglig opplæring og at de kunne ha et felles sett med pedagogiske prinsipper og verdier som en rettesnor.

En slik reflekterende praksis kan anses som avgjørende for innovasjon.

Reflekterende praksis er i all hovedsak understøttet av et fokus på problemløsning som til slutt fører til en resultatbasert tilnærming til praksis. Dette kan også anses som bemyndigende for lærere, siden de dermed involveres i målsettings og evalueringsprosessen som bidrar til å vurdere deres egen praksis.

Interessant nok kan prosessen med reflekterende praksis for lærere sies å på mange måter gjenspeile prosessen med vurdering som fremmer læring for elever. Prosessene med målsetting for, personlig refleksjon over og tilbakemeldinger om egne prestasjoner er sentrale både innen reflekterende praksis for lærere og innen vurdering som fremmer læring for elever. Videre kom det frem at lærere som beviselig inntok en reflekterende holdning til sin egen innsats, ofte var de som var best rustet til å bruke prosessene for vurdering som fremmer læring og vurdering som fremmer inkludering på en mer effektiv måte med alle sine elever.

Spesielt skoleledere fremhevet viktigheten ved å ha "kritiske venner", det vil si eksterne personer eller organisasjoner som samarbeidet med en skole, eller en gruppe lærere som kunne hjelpe dem i prosessen med å reflektere over sin egen praksis. (Metodikken som ble anvendt i the Agencys prosjekt, bygget faktisk på ideen om at de besøkende prosjektekspertgruppene opptrådte i rollen som kritiske venner for de som arbeidet med case studiene.) Skoleledere opplevde ofte at engasjementet til utenforstående personer, som involverte seg blant skolens ansatte for å støtte dem i utforskningen av eget arbeid, fungerte som en utløsende faktor for endringer både i opplæringspraksisen og i holdningene til inkludering.

Sluttkommentarer

Studien viser tydelig at det ikke finnes noe klart fasitsvar som "fungerer" for alle skole eller klassesituasjoner når det gjelder gjennomføringen av vurdering som fremmer inkludering. Hver av case studiene som inngikk i the Agencys prosjekt, utviklet forskjellige tilnæringsmåter for sin vurderingspraksis og fokuserte på forskjellige aspekter av det som ble ansett som avgjørende for utviklingen av inkludering på det tidspunktet. Denne endringen var til en viss grad knyttet til lokale utfordringer, men hovedsakelig til skolekulturen (eller felles verdisystemer) og de pedagogiske retningslinjene (eller infrastrukturen) som la føringer for arbeidet til case studiegruppene.

Til tross for lokale forskjeller blant de fem case studiene som ble utforsket i prosjektet, kan det imidlertid hevdes at vurdering som fremmer

inkludering er en prosess som innebærer innovasjon og fleksibilitet når det gjelder tanker og handling blant beslutningstakere og fagpersoner. En endring i så vel tanke- som handlingsmønstre er nødvendig for utviklingen av vurdering som fremmer inkludering.

De to aspektene infrastruktur og felles verdier henger sammen og avhenger i stor grad av hverandre. Infrastrukturen for vurdering er hovedsakelig noe som ligger utenfor selve skolemiljøet. Retningslinjer for inkludering og vurdering, finansieringsstrukturer, støttesystemer og spesialister fastsettes på et nasjonalt eller regionalt nivå, og de enkelte skolene arbeider innenfor grensene i dette rammeverket.

Det felles verdisystemet til den enkelte skolen legger imidlertid store føringer for hvordan denne infrastrukturen faktisk innføres i skolens praksis. Infrastrukturen kan bestemme parametrene for skolens praksis, men skolens felles verdisystem synes i stor grad å bestemme hvordan disse parametrene skal tolkes.

En viktig slutning man kan trekke fra analysen av case studiene som inngikk i prosjektet, er at selv om en støttende infrastruktur for vurdering er viktig, er de felles verdisystemene innad på skolene en kritisk faktor når det gjelder å oppnå en vellykket gjennomføring av mulighetene som tilbys i systemer og støttestrukturer.

Det å utvikle de nødvendige felles verdisystemene for gjennomføringen av vurdering som fremmer inkludering er en utfordring for alle beslutningstakere og fagpersoner. Det finnes imidlertid gode eksempler rundt om i Europa som man kan ta lærdom fra. Man kan også håpe at identifiseringen av hovedtrekkene ved vurdering som fremmer inkludering i praksis vil bidra til de pågående debattene og diskusjonene på både nasjonalt og internasjonalt nivå.